

KAYIP SESLERİN İZİNDE

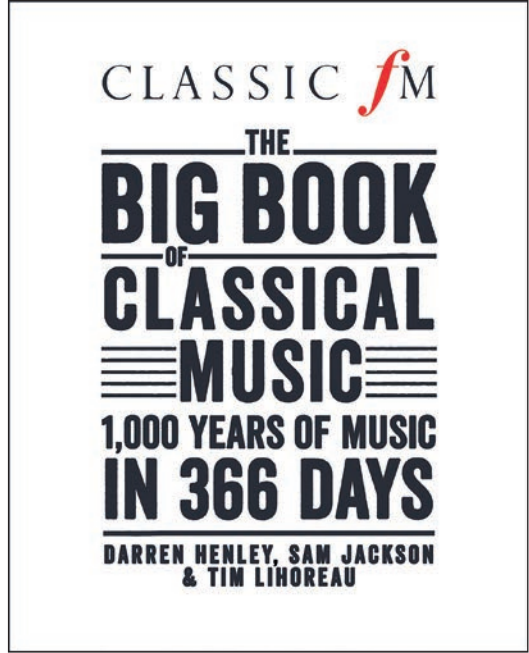
Emre Aracı

Kahire'de Hayata Gözlerini Yuman Hans von Bülow

Emre Aracı, 19. yüzyıla damgasını vurmuş, devrinin bütün önemli bestecilerini tanıyan, tarihi prömiyerler idare etmiş bir orkestra şefi ve büyük bir piyanist olan Hans von Bülow'un hayatından enstantaneler paylaşıyor.

İngiliz Classic FM radyosunun 2014 yılında yayımladığı çok güzel bir kitap var: *The Big Book of Classical Music*. Bu büyük kılavuz kitapta klasik müziğin 1000 yıla dayanan 366 günlük devr-i âlemi yer alıyor. Yani bu kitap bir klasik müzik alma-nağı ve her gün bir sayfa çevirip o gün klasik müzik tarihinde neler olup bittiğini görmek isteyen klasik müzik ve tarih sevenler için bulunmaz bir kaynak. Tarihte o gün doğan ya da ölen besteciler, icracılar, orkestra şefleri, prömiyerleri o gün gerçekleşen önemli yapıtlar, bunlara dair kısa kısa anekdotlar, bestecilerden özlü vecizeler, dinlenmesi tavsiye edilen kayıtlar gibi birbirinden doyurucu bilgilerle dopdolu bir kitap bu. Ve ben de Andante'nin Mart sayısındaki köşemin yazısını hazırladığım 12 Şubat günü bu kalın kitabın o günkü sayfasını açiverdim. İlk sütunda Alman şef Hans von Bülow'un 12 Şubat 1894'te Kahire'deki ölüm haberi yer alıyor. Bülow gerçekten de 19. yüzyıla damgasını vurmuş, devrinin bütün önemli bestecilerini tanıdığı gibi, tarihi prömiyerler de idare etmiş bir orkestra şefi ve büyük de bir piyanistti aynı zamanda. Ama doğrusu Kahire'de öldüğünü hiç bilmiyordum ve neden Kahire olduğunu merak ettim.

Kariyerinin zirvesinde olan Bülow 10 Nisan 1893 akşamı Berlin Filarmoni Orkestrası'nı tamamı Beethoven'ın eserlerinden

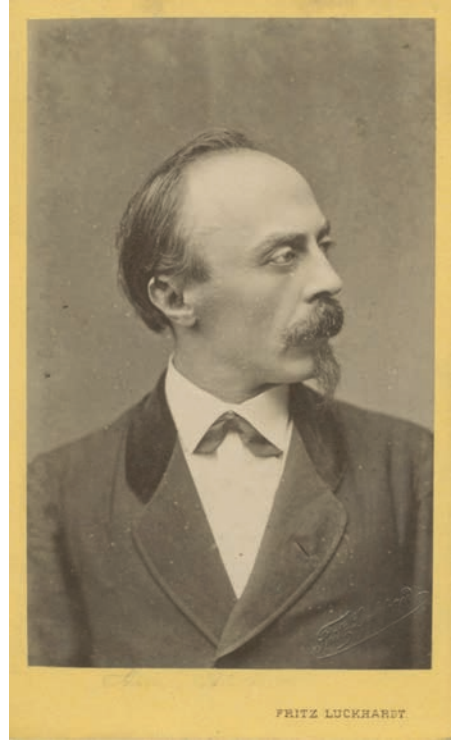

Classic FM, *The Big Book of Classical Music*

oluşan bir konserde idare etmişti. *Fidelio* Uvertürü'nü 5. ve 7. senfoniler takip etmiş, konser *Leonore* (No.3) Uvertürü ile sona ermişti. Bugün hiç de hayal edemeyeceğimiz türde bir program sıralamasıydı bu. Bülow esasında ciddi şekilde rahatsızdı; baş ve böbrek ağrıları çekiyordu ve sahneye zor çıkmıştı. Konserin bitiminde seyircisine veda edecek kudreti dahi bulamadı. Sadece piyanonun başına oturup Mozart'ın *Sihirli*

Flüt operasından *Auf Wiedersehen*'i çaldı. Operanın birinci perdesinde, Gece Kraliçesi'nin üç nedimesinin Tamino ve Papageno'ya söylediği bu "Elveda" mesajının ne anlama geldiğini dinleyici o akşam çok iyi kavramıştı. Bu Bülow'un idare ettiği son konser olarak tarihe geçecekti. O yaz Hamburg'da kolera salgını çıkmış ve Mahler dahi salgına yakalanarak ölümden dönmüştü. Dolayısıyla Bülow ve eşi Marie Hamburg'daki evlerine ancak Aralık ayına doğru dönebilmişlerdi. Marie Mısır'ın sıcak ikliminde mucizevi bir tedaviden haberdar olmuş, bir sene öncesinde benzer bir tedavi için Mısır'a giden Richard Strauss da Bülow'ları ziyaret ettiğinde onlara bir an evvel Kahire'nin yolunu tutmalarını tavsiye etmişti.

29 Ocak 1894 günü Marie ve Hans von Bülow Berlin'in Anhalter İstasyonu'ndan trenle Kahire seyahatine doğru yola çıkmak üzere vardıklarında onlara veda etmeye gelen grup arasında Richard Strauss da vardı; tren buhar ve kömür dumanı arasında uzaklaşıp gözlerden kaybolurken hüznü bir veda ânı yaşanmıştı. Viyana üzerinden Brindisi'ye ulaşılmış ve oradan da vapurla İskenderiye'ye varmışlardı. Trenle Kahire'ye ulaştıklarında

Hans von Bülow

Berlin'in Anhalter İstasyonu

ise onları şehrin en görkemli otellerinden Hotel du Nil bekliyordu. Umutlulardı, ancak Bülow'un sağlığı seyahat esnasında daha da bozulmuştu. Şehre varışlarından sadece birkaç gün sonra ise bu büyük müzik adamı hayatında ilk defa adım attığı bu yabancı topraklarda gözlerini ebediyete yumdu. Bütün bu detaylı bilgileri Alan Walker'ın 2009'da Oxford University Press tarafından yayımlanan *Hans von Bülow: A Life and Times* kitabında okuyorum. Kapsamlı Chopin ve Liszt biyografileriyle tanınan Walker, Bülow hakkındaki bu detaylı çalışmasında da okurunu hayal kırıklığına uğratmıyor. Esasında Bülow'un hayatını okumak 19. yüzyıl Avrupa'sının canlı bir müzik tarihçesini de okumak gibi bir duygu veriyor insana.

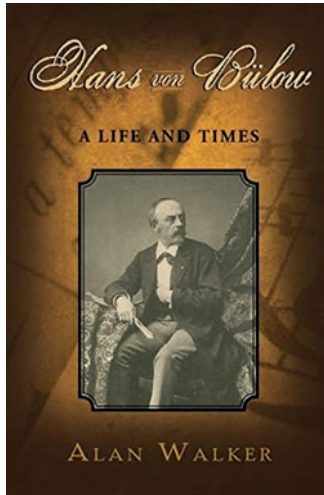
Hans von Bülow, 8 Ocak 1830'da Dresden'de, soyu 13. yüzyıla kadar giden, asilzade bir aileye doğmuştu. Müzik eğitimine dokuz yaşında Clara Schumann'ın babası Friedrich Wieck'in öğrencisi olarak başladıysa da ailesi müzik yerine hukuk okumasında ısrar ettiği için hukuk eğitimi almak üzere Leipzig'e gitti. Gerçi Leipzig'e gitmiş olması Bülow'un hayatında önemli bir kapı açacaktı. Zira burada Franz Liszt ile tanışmıştı ve 28 Ağustos 1850'de Liszt'in idaresinde Weimar'da gerçekleşen *Lohengrin* operasının dünya prömiyerinden sonra kendisine müzik dünyasında bir kariyer çizmek üzere hukuk eğitimini bir kenara itmekte hiçbir tereddüt

duymayacaktı. Fakat bu konuda hâlâ ailesini ikna etmesi gerekiyordu. Gerçi babası Baron Eduard von Bülow ikna olmuştu ama annesi Franziska von Bülow'un itirazları hâlâ devam ediyordu. Madam von Bülow 19 Eylül 1850'de Zürih'ten bir mektup aldı. Mektupta oğlu hakkında görüş bildiren kişi onun için "Sanata ve özellikle müziğe olan sevgisinin sadece geçici bir heyecana değil, büyük, gerçekten de alışılmadık güçlere dayanıldığını gözlemledim" diye yazmıştı. (Marie Bülow, *The early correspondence of Hans von Bülow*, Appleton, New York, 1896, s.50) Richard Wagner idi bu satırları kaleme alan. 10 gün sonra ise Franz Liszt Weimar'dan Madam von Bülow'a oğlu hakkında benzer nitelikte iltifatlarla dolu bir mektup yolladı. Dolayısıyla Clara Schumann'ın babasıyla ilk müzik derslerine başlayan Hans von Bülow, Wagner ve Liszt'in böylesine kişisel gayretleriyle kariyerine adım atmış oluyordu.

Bülow ona destek veren bu iki büyük müzisyeni gelecekte eserlerinin önemli icracısı olarak hayal kırıklığına uğratmayacaktı belki, ama onların hayatlarıyla iç içe geçen kendi yaşam öyküsü, bugün pek de düşünce ve hayal gücü gerektirmeden pek çok kişinin tükettiği televizyon dizilerine rakip olacak türden sansasyonel hatlarda seyredecekti. Nitekim 1851'de Liszt'in öğrencisi olan Bülow 1857'de kızı Cosima'yla evlenmiş ve bu evlilikten Daniela ve Blandine adında iki

Hotel du Nil, Kahire

Alan Walker'ın

Hans von Bülow biyografisi

Richard Wagner

kız çocukları olmuştu. Fakat Cosima 1863'te Richard Wagner ile evlilik dışı bir ilişkiye girmiş ve bu ilişkiden Isolde ve Siegfried dünyaya gelmişti. Bütün bunlar olurken Hans von Bülow 1865'te *Tristan und Isolde* operasının ve 1868'de ise *Die Meistersinger von Nürnberg*'in dünya prömiyerlerini idare etmişti, çünkü Wagner'in sanatına ve dehasına derinden bağlıydı. Cosima'nın boşanma talebini de "Kalbinizin ve zihninizin hazinelerini daha yüksek bir varlığa adamayı tercih ettiniz" diye cevaplandırarak kabul etmiş, böylelikle Wagner ve Cosima 25 Ağustos 1870'te evlenmişti. Ancak Bülow, Wagner'le bir daha hiçbir zaman görüşmeyecek, Cosima'yı da 11 yıl boyunca görmeyecekti. 1882'de Marie Schanzer adında bir tiyatro sanatçısıyla evlendi.

Şef olarak Bülow titiz ve titiz olduğu kadar da idare ettiği sanatçılarla gerginlikler yaşayan bir karaktere sahipti. Hatta bir defasında "Kuğu Şövalyesi" Lohengrin rolünü söyleyen bir tenora "Schwan" (Kuğu

Şövalyesi) yerine "Schwein" (Domuz Şövalyesi) deyivermişti. Müthiş bir hafızaya sahipti; partiyonları anında ezberleyebiliyordu. Ayrıca sadece Wagner'in değil Brahms ve Çaykovski'nin eserlerinin de büyük bir destekçisiydi. Hatta Çaykovski'nin 1. Piyano Konçertosu'nu Nikolai Rubinstein geri çevirince besteci Bülow'a eseri sunmuş, o ara Amerika turnesine çıkmak üzere olan Bülow, Çaykovski'nin bu sevilen piyano konçertosunun dünya prömiyerini solist olarak 25 Ekim 1875'te Boston'da gerçekleştirmişti. Konserin ardından Çaykovski, konçertosunu

Bülow'a ithaf etti. Bu arada Chopin'in Op.28, No.15, Re bemol Majör prelüdüne "Yağmur Damlası" adını veren de Bülow idi.

Kahire'de 12 Şubat 1894'te 64 yaşında hayata gözlerini yuman Bülow geride böylesine bir ömür bırakmıştı. Naaşı Kahire'den Hamburg'a getirilen Bülow'un cenaze merasiminde koro Friedrich Gottlieb Klopstock'un *Die Auferstehung* (Diriliş) ilahisini söylemiş ve törene katılanlar arasında bulunan Gustav Mahler bu

ilahiyi 2. Senfoni'sinin son bölümünde kullanmaya o an karar vermişti. Görülen oydu ki Bülow yaşamında olduğu kadar yaşamından sonra da müzisyenleri etkilemeye devam ediyordu.

Hans von Bülow'un tedavi için Mısır'a gittiği ve Kahire'deki ölümü hakkında haberler, gecikmeli de olsa, İstanbul'un yerel Levanten basınında da çıkmıştı. İdari bürosu

Hans von Bülow'un tedavi için Mısır'a gittiği ve Kahire'deki ölümü hakkında haberler, gecikmeli de olsa, İstanbul'un yerel Levanten basınında da çıkmıştı.

Cosima babası Franz Liszt ile

Perşembe Pazarı'ndaki Ticaret Han'da olan, D.A. Bellis'in yayımladığı, İngilizce ve Fransızca, iki dilde çıkan *The Oriental Advertiser - Le Moniteur Oriental* gazetesi, örneğin, 16 Şubat 1894 tarihli sayısında "Dr Hans von Bülow"un bir hafta öncesinde sağlığına kavuşmak üzere kışı geçirmek için Berlin'den Kahire'ye doğru yola çıktığını yazıyordu. Oysa bu haber çıktığında Bülow'un ölümünün üzerinden dört gün geçmişti bile. Ancak gazete bu haberden sadece üç gün sonra, 19 Şubat tarihli sayısında Hans von Bülow'un vefat haberini duyurmakta gecikmedi ve büyük müzisyenin kapsamlı bir özgeçmişini yayımladı. 1894 yılının Beyoğlu'nda kim bilir hangi evlerde, iş yerlerinde, kafe veya lokantalarda okundu o gazete diye düşünmeden edemiyor insan. Bu eski gazeteler hiç şüphesiz bir şehrin, bir devrin bilgi dağarcığına da ışık tutuyor. Bu arada 12 Şubat'ın, İstanbul'da Avrupa müziğinin öncülerinden, Giuseppe

Cosima ve Richard Wagner, Franz Liszt ve Hans von Wolzogen, Bayreuth, 1881

Donizetti Paşa'nın 1856'daki ölümünün yıl-dönümü olduğunu da belirtmek isterim.

Bu hislerle masamdaki Classic FM almanağının bir sayfasını daha çeviriyorum ve yazıma devam ettiğim 13 Şubat gününe geliyorum. Bu defa da 1883 yılında Richard Wagner'in Venedik'teki ölüm haberini okuyorum. Hayatları bu kadar giriftleşmiş iki müzik adamının 11 sene ve bir gün arayla vefat haberleri doğrusu beni şaşırtıyor. Hayatının son yıllarında Wagner de sağlığı için kış aylarını güneyde geçirmeyi tercih eder olmuştu ve besteci *Parsifal*'in 26 Temmuz 1882'deki dünya prömiyerinin ardından 12 Eylül'de Cosima'yla birlikte Venedik'e vardı. Grand Canal üzerinde, 15. yüzyıldan kalma, heybetli bir saray olan Palazzo Vendramin'in "piano nobile" katına yerleşti. Andante'nin 2016 Haziran tarihli 11. sayısında Wagner'in izini Venedik'te sürdürdüğüm zaman da belirttiğim gibi bu seyahat bestecinin Venedik'e altıncı geliyidi, ama o da tıpkı Bülow gibi doğduğu topraklardan çok uzaklarda hiç beklenmedik

bir anda bir Şubat günü hayata gözlerini yumdu. Wagner'in ölüm haberi de Beyoğlu basınında yankı bulmuştu; Fransızca yayımlanan *La Turquie* gazetesi 15 Şubat 1883 tarihli sayısında Berlin'den gelen bir telgraftan aldığı bilgiye göre bu olayı birinci sütunun ilk haberi olarak tek bir cümleyle okurlarına duyurdu: "M. Richard Wagner est mort" (Bay Richard Wagner öldü). Çevirdiğim iki sayfada Kahire'den Venedik'e Bülow'un hayatından Wagner'in hayatına seyahat ettiğimi hissediyorum. Bu tür almanaklar değer verdiğimiz büyük bestecilerin hayatlarından seçtikleri günün gününe ve değişik perspektiflerden görerek yaşayabilmemiz açısından adeta sihirli bir zaman makinesi hissini bana veriyor...

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.